

TÜRKİYE'DE "BAĞIMSIZ" MÜZİĞİN DİNAMİKLERİ, GELİŞİM SEYRİ VE MEKANLARI

Mert KÖSE

Özet: Bu çalışma, Türkiye'de "bağımsız" müziğin dinamiklerini, gelişim sürecini ve yerlerini tartışmak amacıyla yapılmıştır. Küreselleşmenin Türkiye'deki yansımalarından yola çıkılarak müzik endüstrisi ile bağlantı kurulacaktır. Türkiye'de rock ve metal müziğin yükselişi olarak ifade edilebilecek 80'ler ve ardından 90'larda Türkiye'de yeni müzik türlerinden bahsedilecektir. 90'larda "bağımsız" müziğin oluşumunun temel dinamikleri ile tartışmalar sonlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bağımsız Müzik, Türkiye, 1990, İstanbul.

DYNAMICS, DEVELOPMENT PROCESS AND PLACES OF "INDEPENDENT" MUSIC IN TURKEY

Mert KÖSE

Abstract: This study has been made to discuss the dynamics, development process and places of "independent" music in Turkey. Based on the reflections of globalization in Turkey, a connection will be established to the music industry. The 80's, which can be expressed as the rise of rock and metal music in Turkey, and then new music genres in Turkey in the 90's will be mentioned. The discussions will be concluded with the basic dynamics of the formation of "independent" music in the 90's.

Keywords: Independent Music, Turkey, 1990, Istanbul.

TÜRKİYE'DE "BAĞIMSIZ" MÜZİĞİN DİNAMİKLERİ, GELİŞİM SEYRİ VE MEKÂNLARI

Mert KÖSE

Küreselleşmenin Türkiye'deki Yansımaları

Türkiye'de 90'lı yıllarla birlikte başlayan, 2000'li yıllarla birlikte yükselişe geçen bağımsız müziği tanımlama aşamasında, bağımsız kelimesinin ne gibi anlamlar atfettiğine, gelişen müzik ve yeni iletişim teknolojilerinin müzik ve müzisyenler üzerine yapmış olduğu etkiyi inceleyeceğiz. Bu durumun temel sebebi olarak 80'li yıllarda Turgut Özal ve ANAP tarafından gerçekleştirilen siyasal ve ekonomik politikaların, 90'lardaki kültürel iklimi değiştirmesi sonucunda belirginleşmeye başlayan alt kültürlerle, müzik piyasasına yabancı albümlerin girmeye başlamasıyla birlikte farklı müzik tarzlarıyla tanışan dinleyici ve 68 müzisyenlerin pratiklerine değineceğiz. Daha sonra, 90'lı yıllarda "bağımsız" müziğin temellerinin atılmasına dair gerçekleştirilen pratikleri aktarıp, 2000'li yıllarla birlikte internet teknolojilerinin yaygınlaşması sonucunda Türkiye'deki bağımsız müziğin görünürlüğünün artışına ve bunun temel sebebi olan internet teknolojilerinin bağımsız müzik pratiklerini nasıl değiştirdiğini ifade edeceğiz.

80'li yıllar, Türkiye siyaset, ekonomi toplum ve kültürel alanlarda yeni bir dönüm noktasını haber eder. Turgut Özal önderliğinde, Amerikan kültürünün bir yansıması olan neo-liberal ekonomi ve kültürel pratikler sonucunda, Türkiye'nin, Batı'nın kültürel ve toplumsal gündelik hayatıyla olan ilişkisi hız kazanır. Türkiye'de 80'li yıllardan öncesinde siyasal hedeflere yönelerek "sağcı" ve "solcu" olarak iki ayrı ideolojiye yönelerek politize olan gençlik, yerini, darbeyle birlikte, "apolitik", "vurdumduymaz", "depolitize" vb. olarak nitelendirilen gençliğe bırakır. (Kumral) Bu dönemde, SSCB'nin tasfiyesi, Berlin Duvarı'nın yıkılması gibi Dünya tarihine yön veren önemli olayların bir sonucu olarak Soğuk Savaş sona ermiş, "sol" konjonktür giderek güç kaybetmiştir. Askeri darbe sonrasında, kültürel ve sanatsal faaliyetlere bir süre ara verilmiştir. Yasak ve baskıların olduğu bu dönemin sonrasında,

Türkiye batılılaşma serüveninde yeni bir pencere açılır. 80'li yıllarla birlikte gerçekleştirilen liberal politikalar, yeni bir kültürel iklimin oluşmasına zemin hazırlamıştır. 1990'lı yıllar, tüm toplumsal ekonomik gelişmelerin küreselleşme kavramıyla açıklanmaya başlandığı bir dönemdir (138, 90'lar kültürü). Neoliberal politikalar Türkiye'deki küreselleşme nosyonunu hızlandırmıştır. Her ne kadar bu politikalar müzik endüstrisinin organik yapılanma sürecine ket vursa da, Türkiye'deki müzik sektörüne birçok yeni tarzın girmesini sağlamıştır. 90'lı yıllarda Türkiye'de popüler müzikler pop ve arabesk etrafında seyrederek. Fakat diğer yandan yabancı albüm satışları önceki yıllara göre artış gösterir. 1995 yılında yerli-yabancı kaset ve CD pazarı 11 trilyona 69 ulaşmıştır. 1996 yılında ise toplam 22 milyon kasete bandrol alınır. Bunların 1 milyonunu yabancı kaset oluşturur. 2Yasal olarak basılan albümlerin çeşitliliği artması, popüler müziklerin dışında, yabancı müziklerin de dinleyiciye alternatif oluşturmaya başladığı bir durumu haber eder. Bu dönemde rock ve metal ağırlıklı türevler, çoğunlukla büyük kentlerde yaşayan gençler tarafından benimsenmeye başlanır.2 (<http://www.milliyet.com.tr/1996/12/06/dizi/pop.html>)

80'li Yıllar: Türkiye'de Rock ve Metal Müziğin Yükselişi

50'li yıllarla birlikte Türkiye'de rock n roll müziğin ilk örnekleri, temeli Batı'dan gelen yeni müzik türlerinin icra edilmeye başlaması ile birlikte devam eder. 70'li yılların başı itibariyle, tüm dünyayı etkileyen işçi ve öğrenci hareketleri, sanat alanında da kendisini göstermiş, Türkiye'de anadolu-pop olarak tanımlanan yeni bir müzik türünün ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur. (Moğollar, Cem Karaca, Üç Hürel, Erkin Koray, Barış Manço vb.) (rock muhalefet, 158) Anadolu-pop, Türkiye'de rock formlarıyla yerel motiflerin birleştirilmesi sonucu ortaya çıkan ilk müzik türüdür. Bu anlamda, Türkiye'deki rock ve metal müziğin pratiklerinin temeli Anadolu-pop müziğe dayanır.

Rock ve metal müzik türevlerinin, müzik endüstrisi içerisinde ivme kazanması 1980'li yıllara uzanır (Dönmez, Özaltunoğlu). Rock müzik, Blues'un 12'li ölçü sisteminin bir uyarlaması olarak ortaya çıkmış bir müzik türüdür. Klasik rock n roll parçası blues ritimlerinin esnetilerek 4/4'lük ölçü sistemi içerisinde oluşturulur. Rock terimi, cinselliğin yeni formülize edilmiş biçimi, ses efektlerinin vermiş olduğu tınının gürültülü eğlence olarak ifadesi, isyanın, özgürlüğün ve başkaldırının müziği olarak tanımlanır (Kajanova). Metal müzik ise, rock müzikten daha sert tınılara sahip; sözlerinde genellikle siyasi, toplumsal, ekonomik, çevresel vb. gibi sorunları ele alan bir müzik türüdür (Kumral). Kendi içerisinde alt türleri de barındıran metal müziğin en popüler kolu "heavy metal"dir. Zaman içerisinde farklı seslerin, müzik ölçülerinin ve

temaların kullanılmasıyla birlikte rock ve metal müziğin yeni alt türleri meydana gelmiştir (hard rock, art rock, electronic rock, punk rock, new wave, heavy metal, hard core, speed metal, trash metal, death metal, black metal, grind core, polystylistic rock music vs.) Türkiye’de ve dünyada rock ve metal müziğin olgunlaşması ve ivme kazanması, kayıt teknolojilerinin gelişmesi sonucunda kendisine müzik endüstrisinde önemli bir yer elde etmeleriyle açıklanır (Dönmez, Özaltunoğlu).

80’li yılların getirmiş olduğu siyasal ve toplumsal gerginlik sonucunda Anadolu-pop türünün örnekleri azalmaya başlarken, rock ve metal müzik türleri Türkiye’de ve dünyada yükselişe geçmiş; bununla paralel olarak da Türkiye’de büyük kentlerde rock ve metal müzik türü çalan mekânlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Türkiye’de rock ve metal sahnesinde, DEVIL, Whisky, Ra, Kramp, Dr. Skull, Bulutsuzluk Özlemi gibi gruplar yer alır. 80’lerin sonu itibariyle, rock ve metal müzik dinleyen gençlerin buluşma noktası olarak, İstanbul çevresinde çeşitli mekânlar açılır (Laterna Rock Cafe, Theatrical Cafe, Cafe Çello). Ayrıca Pentagram’ın Kadıköy Moda Sineması’nda, Kramp’ın Kadıköy Haydi Buyur Tiyatro Salonunda sahneye çıkmaları, rock ve metal müziğin dinleyici kitlesinin büyümesini sağlamıştır (Kumral). “Kafkas Pasajı”, “Akmar Pasajı”, “Kadıköy Çarşısı” gibi yerler, gençlerin kültür sanat faaliyetlerini paylaşabildikleri, müzik albümlerini elde ettikleri, fikir alışverişinde bulunabildikleri önemli merkezler olarak karşımıza çıkar. Bunların yanı sıra, Anadolu kentlerinde de çeşitli rock ve metal organizasyonları düzenlenmeye başlanır. 1986’da gerçekleştirilen Bursa Rock Festivali, 1987’de 1. Rock Festivali olarak değiştirilerek organize edilmeye başlanır. 1987-1992 yılları arasında Pentagram, Şebnem Ferah (Volwox), Teoman (Mirage) gibi isimler bu festivalde boy göstermişlerdir.

90’lı Yıllarda Türkiye’de Yeni Müzik Türleri

90’lı yıllar, Türkiye’de büyük kentlerde gençlik alt-kültürlerinin oluşmaya başladığı, farklı müzik türlerinde birçok albümün piyasaya girdiği, müzik odaklı mekânların açıldığı, müzik içerikli dergilerin ve televizyon kanallarının yayın hayatına girdiği dönemdir. Bütün bunlarla birlikte alt-kültür faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan müzik türlerinin yansımaları Türkiye’de de görülmeye başlar. 90’lı yıllarda farklı müzik türlerinin Türkiye’deki müzisyen ve müzik grupları tarafından icra edilmeye başlamasının temel sebepleri, 90’lı yıllarda Dünya’da farklı müzik formlarının ortaya çıkması ve Türkiye’ye gelen yabancı albümlerin sayısının gittikçe artmasıdır.

Müzik türleri, 1990’lı yıllarla birlikte çeşitli formlara bürünerek yeni bir kimliğe bürünmeye başlar. Bu dönemde, farklı müzik türlerinin birçok alt kolu oluşur. Rock, elektronik, hip-hop vs. gibi farklı tarzlarda, çeşitli isim-

ler ve müzik türleri ön plana çıkar. 1989'da Seattle'da doğan grunge müzik, alternatif rock'ın bir alt dalı olarak ortaya çıkarak tüm dünyada popüler bir rock türü olarak müzik tarihinde kendisine önemli bir yer edinir. Alice in Chains, Nirvana, Pearl Jam, Soundgarden gibi müzik grupları, grunge müziğin dünyaya açılmasında büyük bir paya sahiptir. Alternatif rock formlarının başka müzik türlerinin formlarıyla buluşturularak, yeni bir "sound" elde edilmesi, rock ve elektronik müziğin alt dallarının genişlemesini sağlamıştır. İngiltere'de Oasis, Radiohead, Placebo, Muse, Blur, The Prodigy, Massive Attack (trip-hop) Portishead, Mogwai vs. gibi gruplar, alternatif rock, indie rock, hardcore gibi türlerin doğmasında önemli etkiye sahiptir. Amerika'da grunge müzik ön plana çıkarken, İngiltere'de alternatif rock, trip-hop, post-rock gibi türler sivrilir. Bunların yanı sıra, elektronik müzik sahnesinde, ambient, illbient, trip-hop, break beat, funky breaks, dance club, Euro dance, dub, drum'n bass, jump-up, tech step, electronica, progressive electro, noise, house, deep house, techno, trance, dubstep gibi birçok tür 90'lı yıllarda icra edilmiştir.

90'lı Yıllarda İstanbul: Müzik Grupları ve Mekânlar

Kargamecmua'nın genel yayın yönetmeni Tayfun Polat ile yaptığımız söyleşide, İstanbul'daki alt-kültür gençlik faaliyetlerinden yola çıkarak, Türkiye'deki "bağımsız" müzik üzerine konuştuk. Yapmış olduğumuz konuşmalar çoğunlukla, 90'lı yıllarda İstanbul'da yaşayan gençlik alt-kültürlerinin oluşması sürecindeki temel dinamiklerle alakalıydı. Bunların yanı sıra, bağımsız müziğin temellerinin atıldığı 90'lı yıllarda, müzisyenlerin yapmış olduğu faaliyetlerden bahsettik.

Polat, öncelikle, 1990'larda rock müziğin Dünya'daki dönüşümünden bahsetti. Rock formlarının farklı türevlerle buluşturularak yeni tarzları meydana getirdiğini, bu tarzları icra eden müzisyenlerin ve müzik gruplarının albümlerinin de Türkiye'ye gelme sürecinden belirtti. 90'lı yıllarda, gençlerin, özellikle Akmar Pasajı'ndaki müzik dükkânları vasıtasıyla yeni müzik albümlerini dinleme imkânı olduğunu ifade eden Polat, kaset tezgâhlarında yasal olarak basılan albümlerin çeşitliliğinin artmaya başladığını söyledi. Türkiye'de 1990'lı yıllarda pop müziğin yapmış olduğu etkinin yanı sıra, bir alt-kültür faaliyeti olarak farklı tarzların çeşitli müzik grupları tarafından icra edilmeye başladığını ifade eden Polat, bu durumun alternatif ve popüler müzik olarak sektörel bir yarılmaya sebebiyet verdiğini söyledi. Bu dönemde icra edilen yeni müzik türlerinin, gençler arasında "bağımsız" ya da "indie" müzik olarak ifade edilmediğini söyleyen Polat, Kadıköy'ü "alternatif müziğin başkenti" olarak nitelendirdi. 90'lı yıllarda punk akımının Kadıköy'de yaşayan müzisyenleri etkisi altına aldığını belirten Polat, Cenk Taner ve

Demirhan Baylan'ın "Manchester Sound" "Seattle Sound" gibi akımlardan esinlenerek "Kadıköy Sound" kavramını ortaya attıklarını fakat bu durumun müzisyenler arasında ortak tavır, tavrısal bütünlük, sözlerde ve imgelerdeki ortak paydalardan yola çıkarak oluşan bir şey olmadığını belirtti. Polat, 90'lı yıllarda alternatif müzik türleri arasında punk ve heavy metal türlerinin yükselişe geçtiğini belirterek, bu dönemde birçok müzik tarzının, müzisyenler tarafından denendiğini söyledi.

İnternet çağından önce bağımsız müziğin temelleri 1990'lı yıllarda atıldı. Bu süreç içerisinde "alternatif" müzik yapan müzisyenlerin (heavy metal, hard/core punk, punk, alternatif rock vs.) müziklerini icra edebilecekleri yeni mekânlar açıldı. Müzisyenlerin kendi aralarındaki iletişim ve kolektif adımlar doğrultusunda çeşitli mekânlarda konserler düzenlendi. Bu duruma dayalı olarak, Beyoğlu ve Kadıköy çevresinde yeni mekânlar açıldı, "cover" gruplarının yanı sıra kendi bestelerini yapan yeni müzik grupları ortaya çıktı. Bahsedilen müzik tarzlarına yönelik, fanzinler ve dergiler çıktı. Alternatif müzik yayını yapan radyo programları yer almaya başladı.

90'lı Yıllarda "Bağımsız" Müziğin Oluşmasındaki Temel Dinamikler

Plak ve Kaset Dükkânları: 90'lı yıllarda İstanbul'da yabancı plak ve kasetler, çoğunlukla Zihni Müzik, Atlantis Müzik, Laterna Müzikevi vs. gibi yerlerde bulunurdu. Unkapanı'nda yurtdışından getirilen albümlerin sayısının azlığı, yabancı plak ve kasetlerin bulunabileceği en önemli merkezin Akmar Pasajı olmasına sebep olmuştur (Kumral). Akmar Pasajı zamanla, rock ve metal ağırlıklı müzik albümlerinin bulunabileceği merkez haline dönüşmüştür. Bu durum, İstanbul'daki müzisyenlerin ve rock-metal müzik dinleyicilerinin, yeni müzik keşfetme, keşfettikleri müzikleri birbirleriyle paylaşma ve müzik konuşma gibi faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlamıştır.

MTV'nin Yayın Süreci: MTV'nin Türkiye serüveni, 1994 yılında bir deneme yanılma süreciyle gelişir. Star televizyonunun yeniden iletimiyle MTV, 1994 yılında Türkiye'de izlenmeye başlanır fakat 3984 sayılı kanun gereğiyle yayına ara verilir. Daha sonra 1996 yılıyla birlikte, MTV, MTV Türkiye yayın sürecine başlayana kadar kablolu ve uydu yayını tarafından yayınlanabilmiştir (Yağcı 211). MTV, video kliplerin müzik endüstrisinde büyük bir önem teşkil etmesiyle sonucunda, hangi müziğin dinleneceğine karar veren bir merci olarak önemli bir dinamiktir. MTV'nin Türkiye'de yayın sürecine girmesiyle birlikte, birçok müzik videosu, izleyici ile buluşturulur. Bu durum, Türkiye'deki gençliğin yeni müziklerle tanışmasının başka bir etkenidir.

Dergiler ve Fanzinler: Toplumsal dinamiklere tepki olarak bir sembol olan ortaya çıkan fanzinler, çoğunlukla isimsiz olarak yayınlanan, fotokopi aracılığıyla çoğaltılıp el altından ilgililere ulaştırılan yayınlara verilen addır. (yeraltı edebiyatı, 95) Geleneksel kültüre bir başkaldırı niteliğinde olan fanzinler, popüler kültür karşıtı bir duruş sergiler. Fanzinler, Türkiye’de 80’lerin sonuna doğru ortaya çıkmıştır. 90’lı yıllarla birlikte fanzinler, dağıtım kolaylığı, ücretsiz olması gibi sebeplerden ötürü gençler tarafından ilgiyle karşılanmış ve özellikle Akmar Pasajı’nda satılmaya başlanmıştır. *Laneth*, *Mega Metal*, *Artcore*, *Mondo Trasho*, *Disguast* gibi fanzinler punk ve hardcore temalarını işleyen, Kadıköy ve Beyoğlu çevresinde gençler tarafından ilgiyle karşılanmıştır. (Kumral) Türkiye’de 90’lı yıllarda yayınlanan diğer fanzin dergileri: *Abzoort*, *Antoloji*, *Antikor*, *Aditon*, *Enred*, *Ami-Per* *amicitia perpetua*, *Anxiety*, *Non Serviam*, *Ağıt*, *Antrasit*, *Armageddon*, *Avantgarde Magazin*, *Alacakaranlık*, *Anafor*, *Anastezi*, *Anlaşılammamak*, *Anorock*, *Arayüzey*, *Art-Niyet*’tir.

90’lı yıllarla birlikte, Türkiye’de fanzinlerle paralel olarak, rock ve metal müzik içerikli dergiler boy göstermeye başlar. 1985 yılında, Kadir Çöpdemir ile yayın hayatına başlayan *Stüdyo İmge*, rock ve metal ağırlıklı türlerin işlendiği alternatif bir dergi olarak yayın hayatına girer. *Stüdyo İmge*, 90’lı yıllarda birçok alternatif derginin yayın hayatına başlamasında önemli bir paya sahiptir. 90’lı yıllarla birlikte *Laneth*, *Rock! Non-Serviam*, *Enred*, *Lull*, *Yüxexes* gibi dergiler rock ve metal müzik türleri ağırlıklı içerikleriyle yayın hayatına başlar.

Radyo Programları: Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığının özelleştirilmesiyle birlikte, toplumsal isteklerden çok, iktisadi kaygıların yön verdiği bir durum söz konusu olmuştur. 1990’da yasal olmamakla birlikte kamu tekeline son veren özel yayıncılığın başlamasında, siyasi kararlar ön plandadır. 1990’dan sonra, Türkiye’de özel/tecimsel birçok radyo boy göstermeye başlar (Kasım 119).

Hür FM, Kent FM, HBB gibi kanallarda müzik içerikli çeşitli radyo programları yer almaya başlar. Hür FM’de, “Nöbetçi Büfe”, HBB kanalında “Rock Club”, Kent FM’de “Garaj” ve “Kaybedenler Kulübü” adlı radyo programları, alternatif müziğe sıklıkla yer veren radyo programları olarak yayın hayatlarına devam etmişlerdir.

90’lı Yıllarda Açılan Mekanlar: Türkiye’de 1980’li yıllarda rock, metal, hip-hop, elektronik vs. gibi tarzları icra etmeye başlayan grupların sayısı, 90’lara gelindiğinde gittikçe artış göstermeye başladı. Müzik grupları, “cover” yapmanın yanı sıra, kendi şarkılarını bestelemeye başladılar. Bu durum sonucunda, müzisyenlerin performanslarını sergileyebileceği sahnelere ihtiyaç duyuldu. 1991 yılında Taksim semtinde Sıraselviler Caddesi’nin başında

Zeki Ateş'in açtığı Kemancı, bu yıllarda sanatseverlerin buluştuğu merkez haline geldi. Büyük sahnesi ve ses sistemiyle bu dönemde rock ve türevlerini icra eden birçok grubun performanslarını sergilediği yer haline dönüştü. Kemancı, uzun yıllar boyunca kendi bestelerini icra eden ya da cover yapan grupların adresi oldu. Bu dönemde, İstanbul'da Beyoğlu, müzik gruplarının performans yapabildiği temel yerleşkeydi. Daha sonra, faaliyete geçtiği gündən beri "alternatif" müziğe yön veren Peyote açıldı. Peyote, zaman içerisinde İstanbul'da kendi bestelerini yapan müzik gruplarının sahneye çıkabildiği en önemli mekânlardan birisi haline dönüştü.

Kadıköy'deki Kâfide Sokak'ta, 90'lı yılların ikinci yarısından sonra, Karga (1996), Arkaoda (1997), Dünya (1998) gibi mekânlar açılmıştır. Bu mekânlarda ilerleyen yıllarda, konserler, performans sanatları, atölyeler, sergiler düzenlenmiştir. Bu durum, Kadıköy'ün güncel sanat alanında önemli bir yer kazanmasında etkili olmuştur (Kumral).

Üniversite Festivalleri, Müzik Yarışmaları, Stadyum Konserleri: İstanbul'da müzisyenler için performans alanları oluşturulurken, öte yandan üniversite festivalleri, müzik yarışmaları gibi etkinlikler boy göstermeye başladı. İTÜ Rock Kulübü, 1992 yılında müzik topluluklarını desteklemek amacıyla kurularak, Türkiye'nin ilk açık hava festivali olarak da bilinen "İstanbul Rock Festivali" etkinliğini düzenlemeye başladı. İlerleyen yıllarda, Boğaziçi, Yıldız Teknik vs. gibi üniversitelerde de müzik kulüpleri ve müzik stüdyoları açılarak faaliyet göstermeye başladılar.

Roxy Müzik Günleri: Roxy Club, canlı performanslarla, müzik yarışmalarıyla ve konsept geceleriyle, müzikseverleri buluşturan mekan olarak, 1994 yılında kurulmuştur. Kurulduğu ilk yıllarda, İstanbul'daki canlı müzik gruplarının en uğrak mekânı olarak bilinen Roxy, "Roxy Müzik Günleri" adlı müzik yarışmasını düzenleme başlamasıyla birlikte, önemli bir "müzik fabrikası" haline dönüştü. Teoman, Kurban, Replikas, Nekropsi, Gevende, Rashit vs. gibi birçok ismin çıkış yaptığı Roxy Müzik Günleri, günümüzde hala devam etmektedir.

Stadyum Konserleri: Büyük müzik gruplarının Türkiye'de konser verme süreci, 90'lı yılların başına denk gelir. Bu durum ile rock ve metal dalında büyük isimlerinin, Türkiye'de konser düzenlemeleri paralellik gösterir. 28 Temmuz 1992'de İnönü Stadı'nda ilk stad konseri gerçekleştirilmiştir. Bryan Adams'ın sahneye çıktığı bu konserden yaklaşık bir sene sonra metal müziğin ünlü ismi Metallica İnönü Stadı'nda konser verir.

12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra Türkiye'deki kültür ve gündelik hayat-taki değişim, küreselleşme ile birlikte paralel olarak ilerler. Türkiye ekonomisi 1980 sonrasında köklü bir yapısal değişim geçirmiştir. Korumacı ekonomik yapı, yerini serbest pazar ve ihracat teşvikine dayanan dış ticaretin serbest-

leştirilmiş olduğu bir yapıya bırakmıştır (Bayar). Bu bağlamda, Türkiye'ye gelen bandrollü ithal plak ve kaset sayısı artmıştır. Yasal olarak basılan albümlerdeki çeşitliliğin artması sonucunda, başta rock ve metal olmak üzere birçok farklı tarzda müzik albümü Türkiye'ye gelmiş ve bununla paralel olarak da Türkiye'de bu tarzların icracıları oluşmaya başlamıştır. 80'lerdeki ve 90'larda "alternatif" müzik faaliyetlerinin yükselişi, müzik sektöründe sektörel bir yarılmayı meydana getirmiştir. 80'li yıllarla beraber, gençleri birleştiren güçlü bir dinamik olan müzik etrafında şekillenen alt-kültürler, popüler kültüre karşı alternatif bir kültür oluşturmaya başlamıştır. Punk müziğin "kendin yap!" şiarından yola çıkan müzisyenler, kendi müzik gruplarını kurarak, kendi şarkılarını bestelemişler; çeşitli kolektiflerle etrafında birleşerek organizasyonlar ve konserler düzenlemişlerdir. Kadıköy ve Beyoğlu, "alternatif" müzik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği temel merkezler olmuştur. Bu dönemde müzisyenler ve dinleyiciler arasında "bağımsız" kelimesinin kullanılmadığını, Tayfun Polat ile yaptığımız konuşmalar vasıtasıyla öğrenmiştik. 70'li yıllarda başlayan punk müzik hareketinin "kendin yap" mottosu, Türkiye'de 90'lı yıllarda faaliyete geçer ve günümüze kadar devam eder. Fakat Türkiye'de bağımsız müzisyenlerin ve dinleyicilerin, 2000'li yıllarda yapmış oldukları faaliyetler, yeni iletişim ve müzik teknolojilerinin, müzik endüstrisine yapmış olduğu dönüştürücü etken ekseninde açıklanacaktır. Müzik yapım ve tüketim faaliyetlerinin değişmesiyle beraber, müziğin hangi mecralarda tüketilmeye ve dağıtılmaya başlandığı, hangi mecralarda promosyon ve reklam yapıldığı aktarılacaktır.

1990'lı yılların sonuna doğru, müzik endüstrisi küresel anlamda büyük bir dönüşüm geçirmiştir. "Yeni medya iletişim araçları" olarak ifade edilen mecraların etkileriyle birlikte, müzisyenlerin ve plak şirketlerinin prodüksiyon, yayınlama, dağıtım, reklam vs. gibi pratikleri değişmiştir. Müzik dinleme platformları, yeni medya mecralarına taşınmış, bu durumun sonucunda dinleyenlerin müzik dinleme pratikleri değişmiştir. Müzik endüstrisindeki bu dönüşümün etkileri, Türkiye'de de görülmeye başlamış, dijital müzik pazarına olan yönelim artmıştır. Böylelikle, Türkiye'de bandrollü albümlerin sayısı 2003 yılından günümüze kadar giderek azalma göstermiştir. Türkiye'de müzik piyasasına yön veren plak şirketleri, dijital müzik pazarına geçiş aşamasında plansız bir tutum sergilemişler, bu durum, Türkiye'deki müzik sektöründeki krizi meydana getirmiştir. Böylelikle plak şirketlerinin ve müzisyenlerin elde edebilecekleri gelir kaynakları daralmıştır. Küresel müzik pazarında dijital müzik payının artmasıyla birlikte "telif" haklarında yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş, telif haklarından bir gelir kaynağı oluşturulmuştur. Türkiye'de dijital müzikteki telif haklarının düzenlenmesi Batı ülkelerindeki düzenlemelere göre gecikmiştir. Dijital müzik pazarı Türkiye'de ve dünyadaki müzik sektöründe köklü değişimlere sebep olurken,

İLETİŞİM, YENİ MEDYA VE SOSYOLOJİ

müzik teknolojilerinin gelişmesi, müziğin üretiminin “evlerde” yapılmasına olanak tanırken, internet teknolojilerinin maliyetlerinin düşmesiyle birlikte, yeni medya iletişim araçlarının bireysel kullanıma açık hale gelmesi sonucunda müziğin promosyon, yayın, reklam gibi dalları “alternatif medya mecraları” tarafından yapılmaktadır.